

Observatoriul ose de done ori in septemana, mercuria si sambata.

Prețulu

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimis cu post'a in laintulu monarhiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Ori-ce inserate, se platescu pe serie séu linia, cu ltere merunte garmouda, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a si a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adreseate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu in Sibiu.

Nr. 40.

Sibiu, 17/29 Maiu 1878.

Anulu I.

Romanirea magiariloru, fantasia si fictiune.

(Urmare.)

In Ianuariu alu anului urmatoriu 1601 tinen-lu-se una alta dieta generale la Clusiu, aceea prin urt. 12 decretà, cá popii romanesci carii au participatu la actiunile bellice dein acelea tempuri, se au mai fia suferiti in tiéra; totu-odata se committe prefectiloru si judecatoriloru (comites et iudices regii), cá se'i prinda si se'i pedepsésca conformu egiloru, adeca: in cele mai multe casuri cu mórte. Ací se vede curatu actulu resbunarei pentru cele ntemplate sub domni'a lui Michaiu. Nobilimea Transilvaniei adeca nici-odata nu a potutu se erte acelui Domnu, cá elu iritatu fórte de perfidi'a si rar'a inconstantia a boierimei transilvane, volise a lecreta exterminarea loru; boierii inse ar fi trebuitu se ia in consideratiune, cá chiaru episcopulu loru celu calvinescu Náprágyi, iritase mai multu pe Michaiu in contra magnatiloru si'lu indemnase cá se'i talie pe cei mai multi, éra de alta parte, cá Dimitrie mitropolitulu romanescu dein Alb'a-Iuli'a fusese acela, care rogá pe Domnu cá se'si închida urechile la unu consiliu asia barbaru: „Se nu faci una cá acésta Marii'a Ta.“¹⁾

Dupa asasinarea lui Michaiu, generariulu Basta se aruncà cu furia de tigru asupra calviniloru, si in scurtulu periodu alu domnierei sale in numele imperatului Rudolfulu merse cu crudelitatile asia departe, in catu pe unii popi reformati ii spendiurá de grinda si 'i afumá cu cartile loru, pe alti 'i ardea, si éra si altora le tragea pielea. Dupa esirea lui Basta dein tiéra, actele fanaticismului seu le platira r. catholicii totu asia de amaru, cá si romanii orthodoxi. De ací incolo este cunoscutu dein Lupulu Bethlen, unulu dein cei mai buni chronicari ai Transilvaniei, cá dupa batali'a lui Radu Sierbanu avuta cu Moise Székely in 17. Iuliu 1602, diet'a Transilvaniei ajunse pâna la gradulu de alienatiune, in cátu decretà exterminarea totale a poporului romanescu locuitoriu in Transilvani'a. Se intielege,

¹⁾ Vedi Chronic'a lui Georgie Sincai la an. 1599 dupa Enyedí Pál apud Anonymum Carolinensem. Historiculu Lupulu Bethlen spune libro 13, cá si Basta urise dein sufletu pe boierimea transilvana, si cá o tienea sub cea mai strinsa privighiare, éra pe cátiva iau si ucisu, cumu arata si Alex. Szilágyi Erdélyország története tom. II. pag. 73.

cá asemenea lege nu s'ar fi potutu executa nici-odata, destulu inse cá ea exista si pune in evidentia caracterulu aceloru tempuri.

Pâna la ce intensitate voru fi ajunsu persecutiunile continuate asupra bisericeii romanesci dein Transilvani'a si Ungari'a, se póte cunosce mai bene dein decretale unoru principi ai Transilvaniei, carii de si ei insii calvini zelosi pentru restabilirea unitatiei in credenti'a loru, prin urmare fautori ai propagandei calviniane, totusi in unele momente lucide care'i vinu une-ori si fanaticismului religiosu, séu in dile de pericule mari, candu avea lipsa de braciata armate si de pungile romaniloru, ori de confederatiune cu principatele romanesci, se induplecara a o lua sub protectiunea loru, chiaru si cu vetamarea unoru legi tiranice aduse de cátra dietele tieriei. Intre acei principi aflamu la Petru Bod si in Chronic'a lui G. Sincai la an. 1609 pre Gabriel Bathori, de altu-mentrea omu teneru, spulberatu si setosu de sange, caruia totusi i se facuse mila de clerulu romanescu caduutu in sierbitutea cea mai aspra dein câte se potu cugeta. Deci acestu Bathori emisse una diploma cu dat'a de Alb'a-Iuli'a 9. Iuniu 1609 subscrisa de elu si de cancellariulu (marele logofetu) Stefanu Cándea, stranepotu alu unei familii romanesci de cele renegate. In acea diploma principele afla, cá preotii romanesci dein tóta Transilvani'a si Ungari'a gemu sub tractare neaudit de rea (malum inconditum), apoi decide, cá preotiloru romanesci se le fia permissu a se muta, chiaru si fóra voi'a patroniloru (boieriloru proprietari) dela una comuna la alt'a, precum si cá se fia scutiti de tóte servitiile tieranesci si civili, se dea numai patroniloru honorariile usitate dein vechime.²⁾

S'ar parea la prim'a vedere, cá asemenea diploma va fi usioratu multu starea clerulu romanescu; dara cercetandu lucrulu mai de aprópe, tóta protectiunea lui G. Bathori devene illusoria. Las' cá trufasii magnati ai tieriei declará acte dommesci de natur'a acestei diplome indata la emanarea loru de neconstitutionali si ilegali, dar' apoi anume acésta era paralisata cu totulu prin alta diploma esita numai cu câteva luni inainte dela principele Sigismundu

²⁾ Vedi acésta diploma publicata întreaga in limb'a latina de dn. Cipariu in Archivu Nr. 28, dupa cumu se afla la Fiedler, éra la Sincai tom. II. pag. 319 et sequ. romanescu.

Rakoczi, cu dat'a Beiusiu (Belényes) 1608, in favórea aceloru preoti si episcopi de nationalitate romanésca, carii apucasera a trece la calvinia cu poporeniiloru, si carii era se mai tréca dupa aceea; cá-ci adeca Sig. Rakoczi asigura popiloru romanesci trecuti la calvinia tóta auctoritatea, onórea, grati'a, privilegiuri, favori, libertati si prerogative, de câte se bucura clerurile confessiuniloru recunoscute prin legi, si anume popimea magiariloru reformati calviniani, éra dreptulu de a'si alege episcopi li se confirma de nou si inca cu adaosu, cá aceea se fia trasi cu totulu de sub jurisdictiunea episcopiloru si protopopiloru valachi si serbesci, ceea ce se notificá si mitropolitulu gr. resaritenu Sava I., cá se nu cutedie a'si subordina siesi pe popii si protopopii calviniti.³⁾

Acelu privilegiu mare, datu acelui episcopu si aceloru popi romanesci carii se calvinisera, s'a innoitu si confirmatu de cátra principele Gabrielu Bethlen de Ictaru prin diplom'a sa dein 25. Iuniu alu a. 1614. Totu acelu domnitoriu, de altu-mentrea luminatu si curagiosu, care au aparatu protestantismulu si cu armele, dupace infiantise si scóle superiori in capital'a de atunci a Transilvaniei, luá totu-odata mesuri cá se duca la acelea multime de teneri romani dein cei mai destepti, spre a'i instruí in doctrinele religiunei calvinesci. Cu acea mesura Bethlen imitase pe primii sultani ai turciloru, carii rapia séu luá cu titlu de tributulu multime de copii de ai christianiloru, pe cari'i dá in scólele ulemaliloru, cá se'i institue in religiunea mohamedana, dupa aceea 'i inrolá in faimosulu corpu alu ieniceriloru. Intocma asia s'au inrolatu mii de mii dein junii de nationalitate romana. Totu Bethlen a pusu se se traduca si Bibli'a in limb'a nóstra, care inse nu s'a potutu tipari sub domni'a lui, cí mai tardiu.

Acelasiu privilegiu alu romaniloru calviniti mai fu confirmatu si de cátra principele Georgie Rakoczi I. prin diplom'a sa dein 9. Aprile 1638. De altu-mentrea privilegiulu datu romaniloru calviniti era intru tóte in spiritulu legiloru dietali sanctionate in sec. alu 16-lea si anume art. 13 dein 1568 si art. 5 dein 1577 citati mai in susu. Acestu domnitoriu inse a mersu si mai departe intru exterminarea dogmeloru, a ritulu si a totoruru institutiuniloru

³⁾ Vedi si acésta diploma întrega in Archivu Nr. 91 dein 1870 pag. 609 — 610.

Foisiór'a „Observatoriului“.

Cavalerulu cu doue stele.

Novela de T. Gautier.

Traducere de Dimitrie Petrescu.

(Continuare si fine).

„De cavalerulu cu stéu'a rosia, de care nu te desparti nici-odata. Acela care s'a nascutu dintr'o privire a cantaretiulu boemianu, spiritulu funestu ce te posede; scapa-te de cavalerulu cu stéu'a rosia, séu de nu, vorbe tale de amoru nu le voi mai asculta, de-óre-ce nu pociu fi socia a doui barbati.“

Oluf ori cátu vorbi, ori cátu se sili, nu puté se sarute nici macaru miculu degetu alu Brendei; plecá fórté nemultumitu si decisu a combate pe cavalerulu cu stéu'a rosia, déca l'aru putea intalni.

Cu tóta primirea severa ce 'i facuse Brend'a in diu'a trecuta, Oluf reluá a dou'a di calea castelului cu turnuletele in form'a solnitiei: inamoratii nu desperédia lesne. Urmandu'si calea isi dicea: „Brenda este nebuna negresitu; ce va fi voindu se intieléga cu cavalerulu ei cu stéu'a rosia?“

Tempestatea era una din cele mai puternice; viscolea si de abea puteai distinge ceriulu de pamentu. Unu síru de corbi cu tóte latraturile lui Fenris si ale lui Murg se rostogolú intr'unu modu sinistru pe deasupra coifulu stralucitoriu alu lui Oluf. In capulu loru era corbulu luciosu ca jeulu, care batea tactulu pe umerulu cantaretiulu boemianu

Deodata Fenris si Murg se oprira: narile lor mobile aspirau aerulu cu neliniste; ei miroisau de mai inainte presentia unui inamicu. — Acela nu putea fi unu lupu séu vre-o vulpe, pentru-cá unu lupu séu o vulpe n'aru fi decátu o inbucatura pentru nisce canii ca ei. —

Unu sgomotu de pasi se aude si preste pucinu apare la cotitur'a drumului unu cavaleru calare pe unu calu inaltu si urmatu de doui canii enormi.

L'ai fi luat dreptu Oluf. Era inarmatu in tocmai si avea unu vestmentu cu acelasu blasonu; numai la coifulu seu avea o péna rosia in locu de verde. Calea era asia de strimpta, cá unulu din cavaleri trebuia se se retraga.

„Seniore Oluf, dá-te inapoi ca se trecu,“ dise cavalerulu cu vizirulu lasatu, „calatori'a pe care o facu este lunga; sunt asteptatu, trebue se ajungu.“

„Pe mustati'a tatalui meu, tu vei fi celu care te vei retrage. Amu o intalnire amorósa si inamoratii sunt grabiti,“ dise Oluf punendu 'si man'a pe spada.

Atunci necunoscutulu trase pe a sa si lupt'a incepú. Spadele caduendu pe armatur'a de otielu facéu se scapere manunchii de schintei stralucitóre; preste pucinu, de si erau din ferulu celu mai bunu, ajunsera se fia ca nisce ferestraie. Luptatorii se paréu, prin fumulu ce esia din caii si brum'a respiratiunei loru inferbentata, dreptu doui ferari intaritati pe unu feru rosii. Caii insufletiti de aceeasi turbare ca si domniiloru isi musicau cu putere gátulu venosu si isi rupéu fasii de carne din pieptu; se agitau cu sarituri furiose, se ridicau pe piciórele de dinapoi si servindu-se de copitele loru cá de nisce pumni inchisi isi dau lovituri teribile, pe candu calaretii loru se ciocnéu si mai teribilu pe deasupra capetelor loru; canii éra si aflau intr'o musicatura si urlare.

Picaturile de sange tsnindu printre soldii coraselor si caduendu calde inca pe zapada, facéu in ea nisce mici gaurele rosii. Preste pucinu tempu s'aru fi pututu dice unu ciuru, atátu erau picaturile de repedi si dese.

Lucru straniu, Oluf simtia loviturile pe care le dá elu cavalerului; elu suferea si de ranile pe care le primea: simtise o mare recéla in pieptu, ca de unu feru ce aru intra si aru cauta anim'a, si cu tóte acestea pieptariulu seu nu era spartu de locu in partea animei: singur'a sa rana era o lovitura la braciulu séu dreptu. Curiosu duelu, in care invingetoriulu suferea totu asia de multu ca si invinsulu, in care a primi si a da rani era acelasu lucru.

Concentrandu'si puterile, Oluf facú se sara cu o

lovitura teribila vizier'a adversariului seu. — O teróre! ce vedú fiulu Edwigei si alu lui Lodbrog? Se vedea pe sine insusi inaintea sa: o oglinda n'aru fi fostu mai fidela. Se batuse cu propriulu seu spectru, cu cavalerulu cu stéu'a rosia, spectrulu dete unu strigatu si disparú.

Cárdulu de corbi se reinaltá spre ceriu si bravulu Oluf isi continua drumulu. Intorcénduse sér'a la castelulu seu ducea cu sine calare pe tener'a castelana, care de astadata voise se ilu asculte. Cavalerulu cu stéu'a rosia ne mai fiindu acolo, ea se decise a lasa se 'i cadia de pe budiele'i rose pe ánim'a lui Oluf, acea declaratiune ce costa atátu de multu. Nóptea era senina si albastra, Oluf isi redicá fruntea pentru-cá se'si caute stéu'a cea dubla si a o arata fidantiatei sale: cea rosia disparuse, nu mai era decátu cea verde.

Intrandu in casa Brenda, fericita de acésta minune pe care ea o atribuea amorului, arata lui Oluf cá ochii lui cei negri se schimbasera in albastru, semnu de in-paciuire cu ceriulu. — Betranulu Lodbrog surise in mormentulu seu, pentru-cá adevéru vorbindu, cu tóte cá nu marturisise la niminea, ochii lui Oluf ilu punéu câte-odata pe ganduri. — Umbra Edwigei este vesela, pentru cá copilulu nobilelu Lodbrog a invinsu in fine infliinti'a reufacatóre a ochiului portocaliu, a corbulu negru si a stelei rosie: omulu a invinsu pe diavolulu.

Acésta istoria arata, cum unu singuru momentu de uitare, o privire innocenta chiaru, potu avé influentia fatala.

Tinere femei, nu ve aruncati ochii pe cantareti din Boemi'a, cari povestescu istorii inbetatóre si dracesci. Voi tinere fete, nu ve incredeti decátu in stéu'a cea verde, éra voi cari aveti nefericirea se aveti doue stele, luptati cu energia, chiaru si déca aru trebui se lovit in voi insive, si se ve raniti cu propri'a vóstra spada; combateti pe adversariulu interioru, pe cavalerulu cu stéu'a rosia.

Déca me veti întreba, ca cine ne au adusu acésta legenda din Norvegi'a, apoi eu ve respundu: este o lebeda, o pasere frumósa cu cioculu galbinu, care au traversatu Fiordulu, jumetate innotandu, jumetate sburandu.

antice ale bisericeii orientale. Domnulu Munteniei Matheiu Basarabu recomandase lui Rakoczi de mitropolitul in Transilvania pe unu hieromonachu dein Munteni'a anume Ilie Iorestu, precum se spune, esitu dein una familia de frunte. Mitropolitulu Iorestu dupa-ce se vediu confirmatu in scaunulu mitropoliei, incepuse a se oppune mesurorlor destruc-torie si a'si apara biserica sa de calvini. Acesta portare a lui fu considerata de crima; se aflara inse alte preteste spre a surpa pe Iorestu. Iu incurcarea in nesce istorii femeiesci, dupa aceea convocandu sinodu, exoperara degradarea si trans-mitterea lui in manile auctoritatilor civili, unde dein mandatulu principelui fu batutu cu nuiele, apoi exilatu, era averile lui se confiscara. Dupa acesta se comandă sinodului gr. res. orthodoxu, ca se si alega altu mitropolitu, inse asia, ca de nu va alege vreunu individuu placutu episcopului magiaru calvinescu, se scia dein capulu locului, ca principele nu'lu va confirma. Sinodulu, seu mai bene, simulacru si umbra de sinodu, alese pe pop'a St. Simionu, era superint. calv. St. Gelei ilu recomandă si principele ilu confirmă, prin diploma dein 10. Oct. 1643, inse sub cincisprediece conditiumi, deintre care cele mai memorabili sunt acestea: Tote partile ritului basericescu se se execute in limb'a romanésca. Catechismulu calvinescu care se inpusese mai dein-ainte clerului, ilu va introduce preste totu si tenerimea va avea se'lu invetie pe acela. Sacramentulu baptismului se se administre numai cu apa curata, adeca se nu se puna si untu-de lemn. Sant'a cuminecatura se se dea numai la cei adulti, nu si la copii. Santei cruci si iconelor se nu se dea nici-unu cultu religiosu, ci se fia considerate numai ca decoratiuni ale basericeilor. Dela ingropatiuni se se omitta cerimoniile superstitiose. La cununia se cera dela mire si mirésa juramentu de credentia, era in casuri de divortiu se judece dupa canonele basericeii reformate calviniane. Mitropolitulu se nu cutedie (non attentabit) a se oppune acelor romani carii voru trece la legea calvinesca, nici se intre-prenda ceva in contra lor, ci si dupa apostasi'a lor se'i considere si tractedie ca pe fratii sei. Mitropolitulu se fia obligatu a tiené in toti anii sinodu generale; inse atatu elu catu si protopopii sei, nu voru cutedia se aduca la indeplinire canonele sinodali, fara ratificarea episcopului calvinescu, dein alu carui cuventu n'au se esa. Mitropolitulu romanescu orthodoxu se nu cutedie a pedepsi, a destitui, denumi vreunu protopopu, fara a cere mai antaiu invoirea episcopului calvinescu. Tote cauzele mai mari de judecata atatu dela protopopi, catu si dela mitropolia se se transmitta spre revisiune la epis-copulu calvinescu alu unguriloru. Prin aceeasi di-ploma G. Rakoczi scote de sub jurisdictiunea mitropolitului romanescu cateva parochii dein cele mai de frunte, si districtulu Fagarasiului intregu cu trei protopopiate, care tote remanu supuse jurisdicti-unei episcopului calvinescu.

Poporul slavacu din Ungari'a.

Este forte reu, ca publiculu romanescu ii lipsescu ocaziunile si midiulocele de a se informa de aprupe despre activitatea politico-nationale a poporaloru slave din Ungari'a si Austri'a. Trebuie se ne pese si inca multu, de vietii nationale, a tuturoru poporaloru monarchiei, era nu numai de a nostra si de a poporului magiaru; era deca nu le cunosemu dialectele lor, se ne apucamu pe alta cale, ca se pote. Cu serbii ne mai cunosemu, si cu rutenii in catuva, era cu slovacii mai nicidecumu.

Cine sunt slovacii si care este tienut'a lor? Slovacii cunoscuti la noi mai multu sub nume de Tauti seu Toti, sunt acea ramura a gentei slave, care candu au venitu in Europ'a, s'au asie-diatu din Carpatii superiori pana in riulu Tis'a, si in secolulu alu 9-lea, pre candu au venitu magiarii, facea parte constitutiva principale din marele imperiu alu Moraviei, carele mai apoi ajunsese in dependen-tia dela Franci si Germani, era prin sangeros'a si pentru ei nefericit'a batalia dela Presburg din a 907 au cadutu sub jugulu ungurescu, dupa care apoi s'au magiarisatu forte multi din trensii. Cu tote acestea numerulu slovaciloru neamestecati, necorecti mai este si astadi ca de doue milioane suflete. Slavacii locuescu mai compacti in comitatele Ungariei, Trencinu, Turotia, Arva, Lipt'a, Sohl, Presburg, Strigону; se afla inse forte multi si prin alte comitate, in Moravi'a si Austri'a inferioare. Ei au aceeasi limb'a cu cechii (boemii) si cu moravii, diferu numai in pronuntiare si in unu numeru de provincialismi. Cu religiunea ei s'au desbinatu in urmarea reformatiunei, in r. catholici si luterani. Slovacii sunt unu poporu laboriosu si blandocu,

uneori pana a se lasa de batjocur'a altora. Este inse de insemnatu, ca acestu poporu a perdutu in tote timpurile, mai perde si astadi multime de barbati si familii distinse prin renegare. De aici apoi se si pote esplica ur'a cumplita, despre care spunu chiaru si diariile magiare, ca ar domina intre slavaci si magiari. De altumentrea este sciutu si din a. 1848—9 ca si slavacii au versatu multu sange pentru apararea nationalitatii si a limbei lor; era candu au strabatutu armat'a rusésca din Galiti'a pe la postulu Ducla in Ungari'a, poporulu slavacu a salutatu pe rusi ca pe liberatorii lor de terorismulu ungurescu.

Cu totu urgia caduuta asupra slovaciloru si in mani'a totororur renegatiloru, ei totu au o litera-tura frumosa, a le carei inceputuri datedia de ani 200, Colecitiunea canteceiloru popularie slavece este multu laudata de catra literatii cari o cunosc. Scripturele sacre sunt traduse de multu in dialectulu lor. Gramatic'a slava a lui Bernolah; poesiile lui Tablici in 4 volume, epopeele multu laudate a le lui Holly, era mai alesu diversele opere ale parochului slavacu Kollar din Pesta au scapatu limb'a slavaca de perire. Intre anii 1842 si 1853 a statutu la slovaci renumitulu scriitoriu Miloslav Jos. L. Hurban din Hlbok in comit. Nitra. Acelu barbatu vedindu teribil'a lupta de limbi provocata prin magiarismu, intră si elu in lini'a luptatoriloru cu scrierea sa periodica: „Nitra Dar Drahim Crajanon Slovenskim“ si concurse la prepararea spiritelor pentru una lupta suprema. Vedindu acelasu Hurban acuma la betranetie estraordinari'a pressiune ce se face cu magiarismulu asupra poporului slavacu, nu se indetuli cu cateva foi periodice pe care le au slavacii in dialectulu lor, nici cu impregiurarea, ca de cativa ani incoce densii ca si moravii, adoptara dialectulu ceclu (boemi) ca comunu la tote acestea trei ramuri de slavi septentrionali, ci in anulu 1875 isi rein-via vechi'a sa scriere periodica in forma de Almanachu seu Anuaru pentru istoria si literatura, cu scopulu pronuntiatu, ca elu lucra pentru impreunarea totororur slaviloru din Ungari'a superioare, din Moravi'a, Boemi'a si Silesi'a — in numeru totale de siepte milioane suflete, in favorea caroru se se restaure vechi'a corona regale a lui Svatopluk si se se puna pe capulu imperatului Austriei.

Pentru-ca se ne facemu pucina idea despre violenti'a cu care curge lupt'a politica si nationale in Ungari'a superioare intre slavaci (tauti) si magiari, vomu reproduce pucine passage din almanachulu lui Hurban dela 1877 asia cumu le aflamu pe acelea traduse in „Nemzeti Hirlap“ Nr. 129 din 12 Maiu a. c. Dupa-ce Hurban constata, ca magiarii au magiarisatu totudeauna pe slavaci si ca'i magiarisedia si astadi neinctetatu, pe tote calile, apoi dice intre altele multe :

Scopulu nostru, alu natiunei slavece este, a ne unu totu poporulu de aceeasi limba intr'unu singuru corpu nationale, a ne restabili preste totu limb'a nostra rapita de magiari si a pune bariera (stavila) tare contra renegatiloru. „Acesti magiari trentiurosi, tradatori si bastardi (Rongyos arulo kores szülött magyar). „Ungurelu falosu educatu de hoheri cumu injunghie pe scump'a nostra mama cumu isi moia sabi'a in consangeniile nostrii si ce devastatiuni vandalice face pintre noi (a hohér nevelte kevély magyarka mint gyilkolja drága anyánkat, mint mártya véreinkbe kardját s mily vandali pusztitást vizs végbe köztünk).“ „Nu chiu, nu te veseli ungurasiule, pentru-ca D-dieu va trimite preste tine pedepsele sale. Ceriulu teu se intuneca totu mai tare, impregiuru de tine se invele flacarile; odata numai si natiunea ta va disparea ca o besica de apa. Arde, arde, arde. (Ne tomboly, ne vigady magyarka, mert Isten rád ereszti büntetésit. Eged mind inkább sötétedik, csapodnak körülötted a lángok; egyszerre 's nem-zeted elenyészett mint egy buborék. Ég ég ég!).“ „Natiunea slovacu stă calcata sub pitiorele poporului celui mai brutale si mai fanaticu (A tot nemzet a leg durvább és leg fanatikusabb nép lábainál hever).“ Istori'a nu cunoște minciuna mai mare, niciodata nu s'a intemplat falsificatiune mai mare decatu atunci candu s'a propagatu despre magiari, ca ei iubescu dreptatea. (A történet nem ismer nagyobb hazugságot, soha nagyobb falsificatiot nem követtek el, mint midőn a magyarok szabadság szeretétét el hirsztelték).“

Din sute de expressiuni violente scoseramu aci numai acestea pucine, ca probe de ura si urgia cumplita ce va fi domnindu in Ungari'a de susu intre magiari si slavaci, pentru a carei demolire nu numai ca nu se face nimicu pe lume, ci tocma din contra, se vérsa in fia-care di oleiu pe focu, mai virtosu in capital'a Ungariei. Trebuie se mar-

turismu, ca noi romanii nu avemu idea despre ur' inflacarata se domina intre magiari si slavi. Unu nou argumentu la acesta ne aduce si „Politik“ din Prag'a prin una revelatiune din cele mai in-teresante, pe care o damu mai la vale.

Cine au ajutat cu bani pe insur-gentii din Hertiegovin'a in a. 1875?

Dupa proruperea revolutiunei din Hertiegovin' in Iuniu 1875 si dupace se vediu ca trupele turcesci nu o potu sugruma, se mira tota lumea, d unde si pe ce cale au castigatu poporulu de acol arme, munitiuni si bani, candu se scia forte bine ca crestini nu potea se tieni arme si ca din Turci'a nu le-a datu nimeni. Vedi-bine, ca diariel esira indata cu Russi'a dicundu, ca hertiegovineni de acolo primescu tote ajutoarele. Dara pe unde Prin aeru ori pe sub pamentu? Nu se pote. Apoi dara cumu? Dupa atatea fapte mari com- plinite, minunata revelatiune a marelui secret o face acumu diariulu „Politik“ Nr. 139 din 2' Maiu in primulu seu scrisu contra lui „Peste Lloyd“ ca unui din vrasmasii cei mai inversianat ai Russiei si ai totororur poporaloru slave si roma- nesci. Noi slavii din monarchi'a austro-unguresca noi cei din Bohemi'a si Moravi'a, din Carnioli' (Krain), din Litoralul (Küstenland), din Dalmati'a Croati'a si din tota Ungari'a meridionale amu facutu barbatesce colecte de bani si iam trimisu la di-versele cete, ca se se pota tiené contra turciloru pana candu le va veni ajutoriu si mai efficac dela Serbi'a, Montenegro si Russi'a. Slavii austriaci continua „Politik“, au ajutat mai antaiu pe insur-genti contra turciloru, si sute dintre acesti slav au alergatu in persona spre a combate alaturea c hertiegovinenii si au cadutu pe campulu de batalia. Din acesta cauza poporale slave din acesta mo-narchia numera cu satisfactiune stralucitele rezultate a le luptelor gigantice de trei ani, de care s'a-cutremuratu lumea. Dupa acestea „Politik“ se intorce asupra magiariloru cu espressiunile sale sarcastice, in care este maiestra, batendu'si jocu de orb'a loru trufia si de pretensiunea fanatica, ca poporale monarchiei se se scole cu arme contra Russiei si se ajute magiariloru a nimici tote resul-tatele victoriiloru castigate. Magiarii, dice „P.“ sunt consangeniile turciloru demni numai de ei; s'au cere prin urmare, ca celelalte popora se fia totu numai nesce sclave fricose, spre a se lingusi ca nisce cani, spre a se supune vointiei magiariloru carii pe slavi nici nu'i tienu de omeni, ca-ci e sunt carii pronuntia proverbulu: a tot nem ember (slovaculu nu e omu). In adeveru, interesanta re-velatiune!

Transilvania'a.

Sibiu. (Amblarea timpului). Din o parte mare a Transilvaniei ne vine scirea forte dorita, ca de vreo diece dile incoce au cadutu ploa manose tocma pre candu locuitorii era mai ingrijati. In partile Clusiu-lui a ploatu forte bine vreo trei dile. In regiunea Si-biului secret'a fu stemperata dumineca spre luni prin o ploa manosa, care s'a intinsu spre Ternavi. De prin Ungari'a se scrie, ca semenaturile sunt mai preste totu frumose.

— (Adunare de socialisti in Sibiu.) După adunarea generale a socialistiloru tienuta deunadi in B.-Pesta, incepura a se tiené si adunari partiali pe la filialele marei loru societati de sute de mii. Socialistii din Sibiu avura greutate mare pana li s'a permisu convocarea, de si au implinitu conditiunile prevedute in cunoscut'a ordonantia a ministrului Tisza. In fine du-mineca pe la 2 1/2 ore se deschise adunarea lor in sala mare din gradin'a lui Hermann, in numeru maricelu in care se afla si femei, cumu si cativa barbati din clasele mai avute, pe cari'i dusesse curiositatea. Fostulu deputatu la adunarea generale anume Enricu Helm raportu despre rezultatele aceleia; dupa care mai vorbira si altii. Dara sermanii omeni, ori ca n'au idea chiara despre scopurile ce urmarescu, ori-ca se temea de ceva, ca-ci multu simbure n'ai prea alesu din cate s'au vorbitu acolo. Mai multe poti afla din diariile lor. unulu nemtiescu si altulu ungurescu, care esu in Buda-Pest'a. De altumentrea noi repetimu cele dise intr'unu altu numeru despre socialismu, ca publiculu roma-nescu se i urmarésca cu mare atentiune progresele lui Eta ca socialistii, seu vorbindu mai la intielesu, sara-cimea, proletariatul din Germani'a au ajunsu ca se aiba unu numeru respectabile de reprezentanti chiaru in parlamentu, unde lupta in numele laborei sarace (braciale muncitorie, capitalulu bracialoru) contra bogatiei de capitaluri si alte avutii colossali.

— (Despre fortificariile dela fruntariile Transilvaniei) diariile magiare publica multe scrii incurcate. Esenti'a loru este, ca in adeveru se lucra pe la tote, si ca pentru dio'a de lucru cu vite de jucu seu hamu se platescu cu cate 4 fl., era cu palm'a cat 70—80 cr. v. a. Erasi bine, ca mai ajungu banisiori si in manile saracimeii; numai deca s'aru sci ferf de life-ranti insielatori si hoti, ca bietii omeni se nu se alega cu nimicu, ba inca se'i scotia datori, cumu facea la calea ferata. A propo de fortificari. Infamiile din „M. Polgár“ atinse in Nr. precedente iritara si pe „Herm. Ztg.“ care dice, ca scriitorulu acelora este „unu omu

le nimicu din cei mai corupti (ein unverbesserlicher gemeiner Kerl)“.

Ordonanția d-lui Szende, ministru de apararea țerei, asita din 15 Mai Nr. presid. 2571 obligă pe prefectii Comites supremos din ținuturile învecinate cu Romani'a, că se ingrigesca cu tota precisiunea pentru transportul si asiedierea in quartire a trupelor destinate a opera pe la strimtorile de munti, cunu si pentru muncitorii civili, unele de sapatu etc., se asigure totu-odata pe omeni, ca li se va plati regulatu.

Intru altele p'ntre poporu se latiescu mii de faime fabuloase si cornurate, nicairi inse ca in Secuime, unde se crede ori-ce minciuna absurda. Una singura faima s'ar putea crede, ca adeca si rusii se fortifica intre muntii Romaniei; ca-ci facia cu acestea preparative ungueresci si mai alesu cu larm'a cea mare facuta de diarie, apoi intru aducerea-aminte de cele intemperate in Septembrie a. tr., este lucru prea firescu, ca muscalii, chiaru si romanii, se se apropie spre munti. In Iuniu 1854 pre candu austriacii fortifica pe la Brasiovu, muscalii venira pana pe sub Buceci de catra Branu, unde stricara drumulu si poduri, baricadandu si strimtorile. Ca se vina oste mai multa in Transilvani'a, nu vedemu. „S. d. Tagblatt“ asigura ca starea trupelor in acesta tiara este totu cea vechia, adeca: pedestrime regim. de reserva totu Nr. 2, 31, 50, 62 apoi 63 et 64; batalione de venatori Nr. 23 et 28; regimente de husari Nr. 2 et 3; regimentulu de artileria campestra Nr. 8. Tote acestea trupe facu doue divisiuni, a 16-ea si a 35-ea. In catu pentru tunaria, numai catu se schimba cele vechi cu altele noue.

(70 de mii fl.) „Kelet“ din Clusiu Nr. 121 aduce o istoria sioda, dordolia secuiesca, acuma, dupace procesele de rebeliune din a. tr. s'au cassatu. Adeca la capii conducatori ai rebeliunei au remasu 70 mii fl. din sum'a ce primisera ei dela Angli'a spre a strabate in Moldov'a. Avuseramu si noi informatiuni, ca cei mai faimosi strengari au scapatu atunci de datorile in care innoti, si ca s'au caputu binisioru de avere. „Kelet“ adaoge, ca cu o parte din acei bani voiescu se influentiedie viitoriele alegeri dietali, firesce contra ministeriului actualu. Centrulu loru este Odorheiulu.

(Importulu de lana). Lan'a este pentru populatiunile nostre cu privire la clim'a țerei nostre unu articlu de prim'a necesitate in vietia. Cu tote acestea sunt vreo 50 de ani, de candu ținerea de oi in Transilvani'a e strimtorata si chiaru persecutata mai alesu in sasime pana la esterminare. Dara economii romani de pe la margini au sciutu se'si scutesca vitele loru in tierile vecine. De candu au esitu atata bola de vite, sufere si importulu lanei pedece si daune forte mari mai virtosu in ținutul Brasiovului, unde in acestu articlu se intorcu la 2 milioane fl. si in alu Sibiuului, unde inca intra lana pana la valore de 1/4 milionu. Din conspectele camerei comerciale dela Brasiovu esu cateva cifre forte interesante, demne de tota atentiunea publiculu de tote cathogoriile. Lana intra pe la vreo 15 puncte in Transilvani'a; din care inse trei sunt cele mai de frunte si anume Passulu Temisiu la Brasiovu, pe unde au intratu lana computata in cantare (maji) metricu: In anulu 1875 — 13.380. 1876 — 16.509 chiaru si in 1877 — 14.183 ctre.

Pe la Oituzu—Poian'a-sarata in aceiasi trei ani 6908. 8795. 12668.

Pe la Turnu-rosiu 2122. 3468. 4676.

Insemnamu, ca partea cea mai mare din lan'a importata este fina, tiegaia, era nu stogosia, nici tiurcana grosa in firu.

(Mai nou). Eri in 28 Maiu sosindu cativa functionari superiori civili si militari dela Vien'a, indata dela gara se pusera in trasurile comandate in adinsu si plecara la Turnu-rosiu, cumu se spune, spre a inspecta lucrarile, de unde intorcendu-se au si plecatu ser'a spre Brasiovu.

Ungari'a.

Diet'a țerei dupace lucrà cateva dile la cestiunile dualistice, in 24 Maiu isi lua erasi ferii pana dupa Rosalii, sub cuventu, ca pana atunci au se mai lucredie Delegatiunile. Dupa cate au decursu pana aci atatu in diet'a Ungariei, catu si in senatulu imperiale din Vien'a, este mare probabilitate, ca contractulu dualismulu se va inchiaie pe alti diece ani si vomu avea erasi „monarchia cu terminu — Monarchie auf Kündigung“ precumu dicu austriacii de vreo siepte ani incöce cu adaosu, ca ambele parti contractante sunt nemultiamite din fundulu sufletulu loru cu conditiunile contractulu. Precumu amu observatu in Nr. tr., barbati de multa greutate combatu dualismulu cu argumente minunate. „P. Ild“ plinu de mania, pretinde cu frunte de feru, ca nimeni se nu cutedie a pune dualismulu in discussiune ca principiu, ca fundamentu alu monarchiei; dara „N. fr. Presse“ din 23 infruntandu pe „Lloyd“ cu taria, sustiene ca sunt multe si mari cause de a lua dualismulu in discussiune rigorosa, pe unu planu largu. Intr'aceea deputatii si lordii din Austri'a ilu scarmanara cumu se cade si'lu declarara de reu, periculosu, ruinatoriu de popora. Chiaru unu generalu renumitu ilu lovi in „Politik“ Nrii 141—142 cumu amu dice, in baierile animei. Noi scimu in ce mesura estraordinaria interesedia dualismulu pe lectorii nostri; de aceea ne ținemu de datoriu a ne ocupa si noi inadinsu de elu, cu care ocaziune speramu se ne implinimu si promisiunea data deunadi dlui deputatu romanu din cerculu Orasteiei.

Inainte de prorogarea dietei br. Lud. Simonyi a interpellatu pe ministruul finantialoru din caus'a ne-numerateloru abusuri ce se comitu in tote tier'a cu executiunea de impositu. Eca ce dice br. Simonyi: La inceputulu anulu nu scie nimeni catu are se platesca; omeni alerga dela unu functionariu la altulu; aceleasi taxe se executa dela unii de cate patru-ori, ca „din eröre“, dara de restitutiune nu mai e vorba. Plati facute de multu si documentate, se executedia cu

mari spese etc. Ministruul Szell nu a potutu nega nelegiurile; a disu numai, ca cei asupriti se se planga la elu. Majoritatea trecu la ordinea dilei.

Noi primiseramu dela unu corespondente alu nostru din Deva cu dat'a 2 Aprile a. c. descrierea unei serii lungi de abusuri constatate acumu si in dieta. Voindu a crutia pe dn. corespondente de neplaceri, nu le-amu publicatu; acumu inse dsa pote se aiba satisfactiunea, ca tote acelea s'au adeveritu pe de plinu in siedintia publica a dietei, si ca P. Napló, Szabadság etc. mai adaosera si altele, mai alesu exemple de acelea, unde executorii batu pe contribuenti, le smulgu sierpariulu ca se caute bani si se'i execute.

Apellu catra alegatori! Opositiunea reunita a si publicatu apellu pentru viitoriele alegeri la dieta pe unu altu periodu, a compusu comitetu centrale sub presiedintia lui br. Bela Bánhidu; se formedia in tota tier'a comitete filiali. Scopulu principale este: resturnarea ministeriului actualu.

Schimbare esentiale a situatiunei.

In 25 Maiu a. c. trupe austriace din regimentulu Sokcevicu au ocupatu insul'a si cetatea Ada-Kalé numita si Orsiova noua, situata in midioculu Dunarei, la distantia numai de 1/4 ora dela Orsiov'a-vechia (Rusiava) din comitatulu Severinului, fostu inainte granitia militaria. Asia dara regimulu centrale din Vien'a ocupà dela Turci'a una insula, orasiu si fortaretia turcesca la unu punctu din cele mai importante, fora nici-unu manifestu seu inca declaratiune prealabile, pe tacute, pe nesimtite, tocma in momentele, pre candu lumea se imbeta erasi cu faime de congresu si de pace. Garnison'a turcesca de vrep 440 soldati se retrase din Ada-Kalé fora nici-o resistentia, lasandu si tunurile „in grija“ austriaciloru. Trupele imperatesci ocupara si teritoriulu de a lungulu celei ferate, recunoscutu de neutru prin tote tractatele inchiaiete dela 1739 incöce. Pucinu e teritoriulu turcescu ocupatu de trupele imperatesci, dara mare este insemnatatea sa strategica, ca chiaie a portiei de feru in Dunare, totuodata ca pumariu in costele Romaniei si ale Serbiei. Multe vali de sange au cursu pentru acea insula si acelea strimtori in tote campaniile. In pacea din 1818 a remasu Austriei, care in 1729 o fortificase bine; dara in 1839 dupa bataliile crunte a trecut u erasi in posesiunea turciloru.

Din Romani'a ni se spune deodata cu scirea dela Ada-Kalé, ca tunuri si cara cu munitiuni au inaintatu dela Römniculu-Vâlcei pana catra comun'a Calimanesci, nu departe dela orasiulu Caneni spre Turnu-rosiu. Dela passulu Oituzu se scrie diarielu magiare, ca in acea parte a Moldovei ofitarii russesci cercetara terenulu pana la fruntarie mesurandu si calculandu. Asupra dislocatiunei trupelor in laintrulu țerei diariele romanesci continua a observa tacere. Numai solemnitatea dilei de 10 Maiu o descriu cu inspiratiune patriotica, in catu ne pare forte reu, ca asta-data nu ne remase locu spre a reproduce macaru momentele mai memorabili din acea di in adeveru istorica.

Corespondentie particularie ale „Observatoriulu“.

Onorabila Redactiune! In numerulu de Vineri 5 Maiu a. c. „Unulu pentru Altulu“ din Bucuresci vorbesce despre ajutorarea si crescerea — desvoltarea industriei in tiera. De ar dá bunulu D-dieu ca se fia si acesta; ca-ci pana ce o tiera este avisata a face castiguri altoru tieri, ea este, de si nu dupa dreptu, dar' in realitate pe terenulu economicu vasal'a acestor'a. Candu cugetu inse la impregiurarea, ca noi Romanii din cöce de Carpati suntemu pretutindene maiorisati in drepturile, adeca in esertiulu drepturiloru nostre politice, si acesta numai prin strainii asiedati pe la orasiile ce si le-au cuceritu printre noi si dela noi locuitorii cei vechi; — apoi candu cugetu, ca acesti straini numai ca cultivatori de industria si de comerciulu au devenitu aci unde sunt; incepu se me temu, ca si bieteii Romanie i-ar pote ambia totu asia.

Din acestu motivu me vediu indemnatu a ve roga, se binevoiti a i reflecta prin multu pretiuitulu dvöstra diurnalu „Observatoriulu“, ca se se aperse ca de focu de acelu funestu principiu „a desvolta industri'a patriei prin lucratori straini“.

Facultatile mele sunt prea debile, incatu se me simtiu eu harnicu de a scrie insumi unu studiu in acesta cauza.

Ce m'a indemnatu si mai multu a apela la national'a dvöstra buna vointia, este si urmatori'a impregiurare.

La noi aici in Reciti'a montana, dupa cum dora vi este cunoscutu, sunt mine de carbuni si in apropiere si de feru forte bogate. Sunt aici etablisementu grandiose de feru si otielu a le Societati caliloru ferate de statu.

Printre multimile de lucratori straini sunt si lucratori romani forte harnici la diferite ramuri. Firesce ca Romanii sunt forte raru admisi la lucruri mai de domne-ajuta, si forte pucinu, ori nici de catu inaintati la salarie mai bune.

In serbatorile Pasciloru s'au cerutu dela administratiunea stabilimenteloru de aici de catra administratiunea arsenalulu din Bucuresci — asia se vorbesce — ore care numeru de Schweiseri¹⁾, cari pricepu si potu face din bucatiele de feru bucati mari — oferindu-li se acolo 10 franci per di, pre candu aici abia facu cate 2—4 frci. — Cugetati, ca au tramisu unu romanu?! Nu; ci totu numai nemti, boemi; pre langa tote ca suntu aici romani, cari pricepu acesta meseria cu multu mai bine.

Candu o data se voru sporí elementele straine si in Romani'a ca pre la noi — de ce D-dieu se feresca, — ea nu mai trebuesce cucerita cu sabi'a.

Ve rogu dara, binevoiti a i atrage atentiunea, ca se se póta ferí de timpuriu.

Cu profunda stima: Ionu Simu.

Reciti'a-montana, 22/5 1878.

Spre a incurajia poporulu se inbracisiedie industri'a, este midioculu celu mai eficace scutirea de lucrarile publice si de ore cari servitie militari.

Not'a redactiunei la acesta corespondentia. Din contestulu intregu alu acesteii scrisori a dlui Simu se pote cunosce marele zelu nationale si laudabil'a dorintia de a se scuti elementulu nostru nationale de influenti'a cutropitória a celoru straine; dara totu-odata se vede, ca dsa n'au avutu pana acuma nici cea mai mica ocaziune de a se informa despre diversele mesuri luate in statulu Romaniei spre a ne apara nationalitatea de cutropirea straina. Fia dn. Simu convinsu, ca acesta idea si grija mare ocupa milioane de capete intre romani, nu de astadi nici de eri, ci de diecimii de ani. In catu pentru theoriile national-economice, in Romani'a se afla destui omeni multu mai inaintati in acesta sfera a cunoscinteloru omenesci, decatu la noi aici in monarchia, prin urmare aceia n'au trebuintia de consiliulu nostru. Pre candu noi cesti din monarchia suntemu batuti de D-dieu, ca se ne perdemu pretiosulu timpu alu vietiei cu lupte dualistice, cu aparare contra propagandei magiarismulu, cu certele popesci proselitice, cu „orthographii confessionali“, cu intrige pentru cate-o parochia mai grasa si alt'a mai macra, cu miserabili denuntiatiuni ai rivaliloru de aceeasi nationalitate si confesiune, si cu o multime mare de cestiuni merunte, mititele, neinseminate, asupra caroru altii au trecut de multu la ordinea dilei, — pana atunci romanii din Romani'a inmultiescu corabiile pe Dunare si pe mare, intindu comerciulu in tota Europ'a, asternu cali ferate si stosele, aducu sute de machine agricole, prefacu sate miserabili in orasie, spendedia milioane pe fia-care anu pentru regularea capitaleloru si altoru urbi, ca Galatii, Brail'a, Ploiescii, Giurgiu, Romanu, Bacau, Tecuciu etc. etc. spre a le curati de resturile spurcaciuniloru; deschidu scole comerciale si professionali, inchiaie tractate comerciale pe bazea protectionista. Ca mergu si se asiedia industriari straini in Romani'a? Dara deca nu voru merge, dela cine se invetie romanii mile de ramuri a le industriei europene? In Prussi'a au mersu sute de mii francesi protestanti exilati din patri'a loru pentru confesiune; dela acei francesi au invetiati prussacii multime de professiuni, necunoscute loru mai inainte, ca-ci semibarbari fusesera pana atunci. Dara unde sunt astadi acei francesi? Sunt germanisati. In Parisu nici-odata nu sunt mai pucini ca 100 mii de nemti, in Londr'a preste 200 de mii, in St. Petersburg si mai multi; dara ce le pasa aceluor capitale si anume aceluor staturi de colonisti ca aceia? Nimicu. Nu industriarii straini au ruinatu stravechi'a, milenari'a industria romanésca aici in monarchia, ci o au ruinatu privilegiele esclusive date loru dela regimu, ca numai strainii colonistii, ópetii (hospites) se póta exercita in patri'a nostra cele mai multe professiuni. Si regimele au facutu acelu lucru in secolii trecuti din ura si vindicta nationale si confessionale, din pofta de a estermia pe unu poporu prin altulu, seu de a'lu scöte din tiera. In timpulu modernu au cadiutu acelea lantiuri de pe industria; de aceea si vedemu ca se inmultiescu pe fia-care anu tenerii invetiatori de professiuni si facu forte bine; numai se nu mörga nepreparati din scole.

Ca romanii nu inaintedia pe la institute montanistice si pe la fabricu? Da, domina ura si pisma contra romaniloru; numai totusi se punemu man'a si pe cugetulu nostru si se ne intrebamu: Cati romani laboratori de pre la intreprinderi de acelea au apucatu se scia ceva carte si anume cate pucina aritmetica, macaru pana la Regula de trei? Si cati romani se decidu a invetia bine cutare specialitate si a si-o alege de vocatiune, de midioculu alu vietiei? Pana acumu scopulu omeniloru nostrii a fostu cu totulu altulu: Voiu lucra vreo 3—4 ani in simbria, pana imi voi face atati bani, ca se me pociu insura, se'mi cumparu si doi boi seu doi cai la unu caru. — Apoi capitalulu nu pote sta multu la vorba cu omeni de acestia.

Deca dvöstra la Reciti'a aveti multi romani, carii se pricepu la lucrulu ferului, cine'i pote opri ca se nu treca in alta tiera?

De altumentrea cestiuni de acesta national-economice sunt nenumerate, si trebeu se via successive tote in discussiune; ca-ci lupt'a pe terenulu materiale devine totu mai inversiunata si socialismulu amerintia cu catastrofe noue.

De langa Tirnava mica, 24 Maiu 1878. Dle Redactoru! De multu nu a fostu pre aici anu reu, cumu este celu de facia. Recolt'a anulu trecut u s'a nimicitu la mai multe comune parte prin ploile cele multe, parte prin grindina. Unele comune au fostu cercetate de ambe calamitatiile aceste si au ajunsu la sapa de lemmu cu atatu mai vertosu, ca amendoi anii premergatori fusesera si ei forte slabi.

In urm'a acestoru, lips'a este forte apesatoria nu numai la seracime, ci si la tieranii cu mosia, caru si vite. Omeni altumintre cu stare nu au ce manca, nu au cu ce-si semená locurile. Vitele nu se cauta, pamentulu, de care nu bucurosi s'aru desparti, nu-lu cumpera nime: ca banii au disparutu ca prin farmecu.

Un'a din comunele cele mai greu cercate pre valea nostra este Panadea. Pre capulu nefericitiloru Panadiani s'au gramaditu rele preste rele si i-au adusu la lipsa estrema.

Spre usiorarea miseriei ne mai pomenite nobilulu proprietariu din locu, dn. baronu Ant. Splényi, nu numai imparti pane si bucate dintru alu seu, ci impreuna cu primariulu comunei dn. G. Samartineanu rogara in persona pre mai multi individi compatimitori din Blasiu si giuru, ca se concurga in ajutoriulu celoru lipsiti.

¹⁾ Ferruminatori, naditori.

Asiá dn. baronu cu primariulu numitu adunara 51 fl. 70 cr. si 48 ferdele de cucuruзу, cari le impartira intre locuitorii cei mai strimtorati.

Deci ve rogu, dle Redactoru, cá se binevoiti a suscepe s'rele aceste in colonele diariului dvostre, cá semnu de multiamita si recunoscentia pentru portarea plina de iubire a dlui baronu facia cu poporul*); ve rogu mai incolo se binevoiti a publicá impreuna si numele sufetelor induratorie, cari au alergatu spre ajutarea fratiloru sei lipsiti. Acesti-a suntu:

Es. Sa Metropolitulu Ioanu Vancea, 15 fl. si 48 ferdele de cucuruзу. — br. Antoniu Splényi 10 fl. — canon. Io. Fekete-Negrutiú 3 fl. — prepos. T. Cipariu, canon. C. Papfalvi, canon. I. Antonelli, profesor I. M. Moldovanu si propriet. N. Rusanu cáte 2 fl. — mediculu Benedek K., arend. Mor. Bretter, propriet. Simon Mendl, propr. Daniel Mihály, not. consist. S. P. Mateiu, prof. Stefanu Popu, can. Chirila, arend. D. Bretter, Josef Bretter, v. rect. I. Orga, prof. Ged. Blasiuanu, ore-cine, comisariulu catastr. Csáklány Iános, canon. L. Leonteanu, can. E. Vlása, judele proc. Toth Miklos, judele cerc. Enyedi Lajos, cancel. Emiliu Vlása, subjudele Ioanu Grauru, postariulu L. Aranyosi, comerc. Berger, not. cerc. Albert Elek, canonicii Stefanu Manfi si Antonu Vestemianu cáte 1 fl. D. G. 20 cr.

Toti acesti-a primésca multiumita in numele celorl ajutati. —u.

Literariu.

Tipulu Abcedarielor seu Elementarielor romane, din imperiulu Austro-Unguru.

(Urmare.)

Dupa „á“ urméza „t“ si dupa „t“, „l“. Aci vedemu primulu cuventu „leu“. Bine, pote dlu autoriu voi se o de cartea acésta, in man'a copiiloru africani, carora pote nu-li streinu acestu animalu. Noi inca din cartea dese lu cunoscemu nici unu animalu si totusi ne apropiamu de „leu“ fóra frica; firesce, cá-ci nu-lu cunoscemu! Totu aci vedemu si cuvintele „lume si larva. Se vede ca din inv. int. respective din istoria naturala a trebuitu se ajunga pe-la metamorfosarea insectelor. La prelegerea tiparita aflamu „lira“ si „lauru“, apoi dice: „laurulu e alú eroiloru“¹⁾. Nu sciu ce dice la acésta! S'a dusu pré departe dlu autoru dela calea, „dela cunoscutu, la necunoscutu“! Urmeza „b“. In lectiunea scrisa, ne spune intre altele — numele „lebedu“, fóra ca se o pota aratá in natura; ore trecutamu preste tractarea „gânscei“?

„b“ este urmatu de „á“ si acesta de „i“²⁾. In prelegerea lui „i“ sta „muri“ scrisu cu litere de mana, éra cu cele de tipariu „mori“; am disu inse cá tacu facia de ortografia.

Dupa aceea urmeza „ó“, unde vedemu ca merulu are „arómá buná“. „rótele tóte aú valóre la mórá; apoi chiaru in fine la lectiunea tiparita: „aurulu are valóre mare“. Roguve, alegeti! eu tacu si mergu la „h“.

Aci dlu autoriu ne da a sci, cá din ist. nat. avemu de a tractá „hiená“, éra din ist. Romaniloru. bataliele punice de sub „hanibalú“, cu care ocase ne spune ca „hanibalu e nume“. Pré de timpuriu veni la lumin'a dilei. Dupa „h“ urméza

„z“, unde nu sciu ce va se dica cuventulu zizaniá, cá figuratulu „discordia“ nu pote sta in dicere asia: ómenii aú une-orí zizaniá; de dicea: „zizani'a e intre ómení, era alteva; dar nice acésta nu trebuia!

z e urmatu de „e“, acésta de „c“ (ca, co, cu) unde cremenea, carnevalulu, vac'a, camil'a, curcubeulu, calú, cornulu, vitele, cuculu, albin'a, raculu, tote vinu in ainte. Placa dle invetiatoriu, mergi intuitive, nu lasa pe copilu se tréca ca papagalulu preste prelegere, apoi se vediu candu vei fini, fia si numai in acésta prelegere.

Totu aci aduce dlu autoriu 10 diceri, puse in litere de tipariu, in 2 colóne; acesta inca nu e esteticu in cartea celui mai micu copilu; nu-i destulu ca dela á incóce nu ne mai departe cuventele in silabe — dar inca lasa a se tipari in 2 colóne, ce sta uritu si in alte carti, necumu in Abcedarie?!

Trecemu la „c“ (ce, ci), apoi la „ch“ — (che, chi); dupa aceea la d. Aci éra avemu de lucru cu dariu,

¹⁾ In adeveru cá acestu esemplu este alesu fórté ren la scopulu ce avea repaus. Rosiescu. Lauru ori laura semnifica in limb'a romanesca si Datura stramonium, de a carui grauntie omulu nebunesce. Not'a Red.

dinariu si doina, cari nu-su la locu! dunarea, dumbrava si iuliu dto, venira pré de tempuriu.

á é i ú. Rím'a si rúndunic'a nu se tracteaza iérn'a; aci, nu ne e permisú numai ale aminti. De altcumu si dicerea: „riulu celú mai mare la noi e dunarea“, inca — paremi-se — poté remané baremu pâna in cartea a 2-a

Urméza „s“. Aci vinu mai batutorie la ochi urmatoriele expresiuni: „seclu; sciu copii numera pâna la 100, sciu catu e unu „anu“? deca sciu, transit! Altcumu josu cu elu!

„Surulu e munte“. Bine! Mainte eramu in Ungari'a propria, candu diceamu: „riulu celu mai mare la noi e dunarea“, acumu suntemu in Ardealu la Surulu. Mergemu prea iute cu copii inceputori. Frasea: „sululu rotundu“, nu e adeverata, ca sululu e cilindricu. Urméza istoriór'a „samsonu si vultorulu. Nu am auditu pana acumu — cu tote ca intrebaui pecurari anume, cari petrecu mai 1/2 anulu cu oile prin Carpati — nu mi'a spusu nice unulu ca vultorulu se pota duce oi, ba nice miori; miei póte. — Cumu-ca „samsonu“ acesta din istoriara ar fi omoritu vultorulu, éra nu se pote crede, cá-ci vultorulu — ca pasere — trebuie se sbóre, apoi: seau a sburatu „samsonu mai tare ca vultorulu, seau ca vultorulu nu scie se sbore de locu. Copii reflectéza: „ce fú“, „cumu“, si „se potú“? Noi trebuie se le respundemu.

Urméza „j“. Prelegerea se finesce cu: „alesandru ámblá cáte odatá in dumbrava, unde era unú lacú. — vede in lacú, ca sunt rose. — se duce d'a scote vr'un'a de acolo. dara a lunecatú in lacú. nu e bine a se joc'a cu lacu-lu. a se vedé pag. 36, a Element. I. T. Rosiescu!

Urméza „à“ unde: „acést'a e opu-lú cutáruí omú bravú“. si „adunári-le atátorú ómeni, a caróru lucrári sunt vestite“ . . . inca sunt prea grele.²⁾

„g“ (ga, go, gu) „goliatú“ si „gondola“ inca se aretara prea de tempuriu; guvernú, guvernare, etc. dto. Istori'a, prin carea arata ca nu e bine se se joce copii in drumu, era mai bine deca o incepea asia: „gavrilú se joc'a bucurosú in drumú; cá-ci dictandu: „gavrilú se joca „odiniór'a“ etc. — copii — de intielegu ceea ce cetescu — voru dice: numai acea data s'a jocatú, numai atunci a comisu si celelalte fapte urite etc. ceea ce nu e dreptu, dupa cumu se vede din continuarea: „sorus'a l'a ocáritú destulu“ — i-a cantatú adese-ori sè mérgá d'in drumú, etc. Trecemu la

„ge, gi, apoi ghe, ghi. La prelegerea ultima — mi liau libertate a observa cá; „ghiulea“ nu e romanesce, si deca e,*) nu e rotunda, cá-ci chiar dlu autoriu disce: „sululu e rotundu“, ce inca nu e adeveratu: apoi acumu va se dica respective dice cá „globulu“, adeca cumu se esprima dlui „ghiulea e rotunda“. Copiile ne voru ride, aratandule ambele obiecte si spunendule ca sunt rotunde.

„p“ aci plumbulu rotundu. Nu sciu ce vré: poetulu, protocolulu, protopopulu, polemi'a, aci! Dupa „p“ urméza

„f“, finicu, fanariotu, elefantii, afric'a, februaru, porfiru si dicerea: — in apă se vede sórele, nóptea lun'a, orí stelele; pote la Budapesta! „noi le vedemu pe ceru, neavendu Dunare, apa.

„ú“ „tí“ „locutenentá, ratiune si diminutivele „galiscut'a“, „mariuti'a. Mai poftimu ceva: „mégándú odatá mariuti'a cu tom'a la scólá, s'au oprítú in piati'a paseriloru“.

Aci spune dlu autoriu ce facura acei 2 copii in „piati'a paseriloru“, ca si candu si satenii aru fi atátu de luminati, intru tirani'a de a prinde sburatoriile, pentru a face „Geschäft“ cu ele, ca si orasienii. Dupa ce bietii copii dela sate nu prea sciu de acestea, potu invetia din cartea dlui Rosiescu. Aci la pag. 51 si 52 ne invetia dlui maestria de a prinde paseri, nespunendu-ne meritulu ce'lu avemu prin prinderea paseriloru!

„si sí“. Aci vedemu ca „melciulu e lenesiú“ si „seclú nostru e seclú propasirei. Apoi in lectiunea „despre gura“ se dice: „omulu are gura“, — cu gur'a mânca, bé si cánta. De ce nu dice ore dlu autoriu si:

*) Aci pe langa greutate mai este si un'a eróre gramaticale, pe care o comitu mai virtosu moldovenii, ardelenii, banatienii. „Ómeni, a caroru lucrari, homines, quorum labores, romanesce vine ale caroru lucrari, cá-ci lucrariile, faptele, averile sunt ale ómeniloru. Red.

*) Ocaru. ocaritu este cuventu tieganescu si inca mascaritoriu; avemu cuvente multu mai curate ro banesci in loculu acésta. Not'a Red. Obs.

*) Ghiulea e cuventu turcescu, insemna glontiu, globu, bomba. Not'a Red.

„cu gur'a vorbimu si laudamu pre D-dieu“; si éra „cine nu pote vorbi e mutu“? Cá-ci nu tractá pe „sce, sci“? Avemu noi terminatiuni si afóra de cele ale pers. 3-a din singul!

Intitularea: „pastoriulu si fii sei“, e prea generala. mai bine éra disu „pecurariulu“, cá-ci cuventulu acésta'lu cunoscu copii deja, dela lit. pag. 43. Urméza

„dú dí“. Aci potemu vedea ca: intr'o luná sunt treidécú de díle. — intr'o dí sunt dóuedécú sí patru de óre. — díce ce díce facu dóuedécú. Asi'a departe au ajunsu copii cu computulu? Pardonu, uitasem ca cunoscu si secolulu! Mai vedemu ceva: „de deminétia te scóla, si tárdú te culéa. — De ce se se culce ceneva tárdú? Beneaminu Francinu ne invetia: Culca-te de tempuriu, scóla-te de tempuriu si vei fi sanetosu etc.

„sce sci“ — „sciinti'a infloresce“ — in despartimentulu I alu clasei I, intre copii de 6 ani, cari frecuentéza scól'a de 4 luni de díle! — „grosiorulu e lapte grosu“ dice autoriulu; dati-i dreptu, eu nu am tempu. Dreptu e totu deaun'a ca: „câscigulu e impreunatu cu perderea altor'a“? „leulu racnesce in padure“, dice autoriulu; dar' apoi — cu tote ca la lit. „f“ pag. 46, ne face cunoscuti cu „afric'a“, nu ne spune ca acolo, ci ne lasa a vagabunda cu mentea prin padurile Ungariei, cá aflandu lei se se joce cu ei ca si ca fluturele „Admiralu“!

Prin istoriór'a „batujocoritorulu“, ca si prin celelalte auctoriulu face pre copii mai petulanti de cumu sunt, cá-ci-i invetia cumu se imitedie pre cei cu defecte corporali. Decátu tóta istori'a, éra mai destulu atáta:

A batujocóri e pecatu. Ddieu pedepsesce pecatulu, deci trebuie se ne ferimu de elu. Omulu batujocoritoriu nice altoru ómeni nu place. Initialele, firesce, le potea pune mici, ba chiar trebuie, cá-ci cele mari nu-su tractate inca. (Va urma).

Esemplarie intregi din „Observatoriulu“ dela 1/13 Aprile pe alu doilea trimestru mai sunt; pretiulu 2 fl. v. a. pâna la 30 Iuniu.

Dela 1 Ianuariu mai avemu 18 ex.

Cursulu monetelor in val. austr.

Vienna, 28 Maiu.

Galbinii imperat. de auru	fl. 5.62 cr.
Moneta de 20 franci	9.56 „
Imperialu rusescu	9.60 „
Moneta germana de 20 marce	12.46 „
Sovereigns englesi	12. — „
Lira turéscu	11. — „
Monete austr. de argintu 100 fl.	103.90 „

Cursuri de Bucuresei in Lei noi (franci).

13/25 Maiu.

Obligatiuni rurali din 1864 cu 10%	l. 97.— b.
Imprumutulu Oppenheim din 1866 cu 8%	88.25 „
Obligatiune de imprumutu dominiale din 1871 cu 8%	92.— „
Creditu fonciariu (hipot.) ruralu cu 7%	86.50 „
Creditu fonciariu urbanu (alu capitalei cu 7%	73.— „
Imprumutulu municipale nou (alu capit.) din 1875 cu 8%	86.— „
Fondulu de pensii (per 300 l. a.) cu 10%	145.— „
Actiunile caliloru fer. rom. din 1868 cu 5%	27.40 „
Actiunile caliloru fer., prioritati din 1868 cu 6%	72.60 „
Daci'a, Compania de ascur. din 1871 actiunea de 250 l. a. 8%	200.— „
Romani'a. Compania de ascur., (act. de 100 l. n.) 1873 cu 5%	50.— „

Publicatiune de arenda.

Prin care se face cunoscutu, ca mor'a din Blasiu cu 4 petrii, care este proprietatea fondului asiá numitu „PP. Basiliti“, se va esarendá pre calea licitatiunei in 15 Iuniu 1878 la 10 óre antemeridiane in cancelari'a subscriisului.

1. Tempulu de arenda se incepe in 1-a Iuliu 1878 si duréda pâna inclusive 30 Iuniu 1883.

2. Sum'a eschiamarei este: 5500 fl.

3. Doritorii de a licitá au a depune inainte de inceperea licitárei 10% ai sumei de eschiamare cá vadiu, — si pre langa aceea a justificá la dorinti'a comisiunei si starea loru materiale. Oferte in scrisu proviedute cu vadiulu recerutu, numai asia se voru luá in consideratiune, deca celu pucinu cu trei díle inainte de licitare se voru substerne Veneratulu Consistoriu metropolitanu in Blasiu.

4. Informatiune mai detaliata despre conditiunile licitatiunei se dau in cancelari'a subscriisului.

Blasiu in 18 Maiu 1878.

(25) 3—3

Ludovicu Csato,
advocatu archidiecesanu.

Morburi de pieptu si plumani

de ori-ce natura ce suréza siguru prin

Allopulu de plante Schneeberg a l. Wilhelm

pregatitu dupa prescrierea mediculu, si se capeta de la Franz Wilhelm, apotecariu in Neunkirchen. Suceulu acésta s'a doveditu de bunu pentru dorerile de grumázu si pieptu, gripa, ragusiela, tusa si trózna. Multi cumperatori marturisescu, ca numai suculu acéstu a au a-si multiami somnulu placutu.

Excellentu este suculu acésta, cá preservativa pe tempu negurosú si aspru

In urm'a gustului fórté placutu copiiloru este folositoriu, celui-ce suferu de plumani inse, o trebuintia; cantaretielor si oratoriloru contra vocii inchise seu ragusite, unu midilocu necesariu.

Multime du atestate confirma cele de susu: Cea mai clara dovede de efectulu extraordinariu alu acéstuí sucu este, ca cons. de curte de d. prof. Oppolzer, rectorulu magnu. la universitateá c. r. din Vien'a, ilu folosese cu celu mai bunu succesu in spítálu, precumu si la persóne private.

Asemene s'a aflatu recomandabilu si s'a prescriu adese suculu acésta de multi alti medici indigeni si din strainatate.

Pentru dovedirea celorl afirmate reproducemu urmatórele scrisori recunoscutóre:

Testimoniu.

Fiiulu meu de siese ani Franciscu a suferitu optu septemani in tusa magaréscu in asia mesura, in cátu me temeam cá nu cumu-va se se innee; intru ace'a slabitu cu totulu si a fostu atátu de debilu, in cátu abia stá pre petióre. Atunci mi-s'a recomandatú allopulu de plante de Schneeberg, si multiamita acéstuí midilocu minunatu, indata dupa intrebuintiara primei sticle a mai in-cetatu tusa, dupa a dou'a sticle cautá bene afóra copilulu, a venitu la potere si de atunci e deplinu sanetosu. — Si fetiorulu meu celu mai mare a scapatu in câteva díle, prein midiloculu acésta, de o tusa mare si ragusiela.

Deci cu multiamita sincera estradau acestu testimoniú, pentru curarea rapede si miraculósa a copiiloru mei si dorescu cá acestu midilocu se devina cunoscutu si folositu in tóte partile prein omenimea suferinda.

F'latz, 6. Martiu 1855.

Anton Just.

Laurentiu Scheibenreif,
primariu.

Onorate Domnule!

Te rogu a-mi mai tramite cátu mai in graba inca 4 sticle dein renumitulu D-tale Allopulu de planta, dupa folosirea aloru 2 sticle afu cá doreru de pieptu si gutu, pre cumu si respiratiunea scurta se micisóreza pre di ce merge, pentru ace'a me

adresezu astadata de a dreptulu la D-Ta, in sperarea de a capatá dein celu mai próspetu. Acludu 5 fl. m. c.

Cu tóta stim'a se subsémna

Heinrich Bock, chirurgu.

Münchret langa Ostrang, 23. Febr. 1859.

Testimoniu medicale.

Allopulu de plante Schneeberg este unu medicamentu fórté usiatoriu pentru doreri de pieptu, asthmu, hectica, tusa, cataru, si este de recomandatú in casuri de astfeliu de bóle.

Hohenmauth, 25. Ian. 1858. Dr. Feschl.

D-lui L. Cantily, apotecar in Graz.

Onor. Dle! Folosindu in desiertu diferite midilóce pentru doreru de pieptu, de carea suferiam greu de 2 ani, am cercatu si cu o butelia de allopulu de plante Schneeberg anuciatu de d-ta, care se póte recomandá pe siguru la toti hecticii; pentru-ca, dupa intrebuintiara celui d'antáiu exemplariu amu sentítu usiorare, si dupa-ce am mai cercatu cu 2 sticle din acésta medicina minunata, sanetatea mi se restarú pe deplinu. Multiamindu-si Dlu meu, din tóta anim'a, remanu alu D-tale servitoriu cu totu obligatu

Graz, 3. Febr. 1857.

W. J. Pock.